

Socialt arbete — yrke och ansvar

Ruth Larsson

Denna artikel redogör kortfattat för målen, innehållet och huvudfunktionen i den nya socialtjänstlagen. Den betonar att socionomerna långt ifrån är den största yrkesgruppen inom de sociala förvaltningarna, men att de genom lagen får ett speciellt ansvar: vårdansvaret, som ej bör förväxlas med behandlingsansvaret.

Ytterligare görs ett försök att definiera begreppet "socialt arbete".

I en rad följande teorem redogör författaren för sina synpunkter på mänsklig problematik och psykosocialt arbete. Teoremen är en fusion av olika beteendevetenskapliga teorier och ett försök att överbygga klyftan mellan två motstridande ideologier om människornas "fria vilja" och "ansvar".

Författaren är chefspsykolog vid Malmö socialförvaltning och har bl a skrivit en lärobok "Om mänskligt beteende" (Hermodskonsult). Hon är medlem i styrelsen för Föreningen Sveriges Socialchefer och har medverkat i flera av föreningens studiedagar och skrifter.

Vad säger lagen?

Den 1 januari 1982 träder den nya socialtjänstlagen SoL i kraft.

Lagens första paragraf säger:

Samhällets socialtjänst ska på demokratins och solidaritetens grunder främja människornas

- ekonomiska och sociala trygghet
- jämlikhet och livsvillkor
- aktiva deltagande i samhällslivet.

Socialtjänsten ska under hänsynstagande till människornas ansvar för sin och andras sociala situation inriktas på att frigöra och utveckla enskildas och grupperns egna resurser.

Verksamheten ska bygga på respekt för människornas självbestämmanderätt och integritet.

Socialförvaltningarna har huvudansvaret för utformningen av den sociala verksamheten inom kommunen, även om också andra förvaltningar som skola, sjukvård och fritidsförvaltning har ett socialt ansvar inlagt i sina resp verksamheter.

Kommunens – och härigenom socialtjänstens ansvar – innebär således (enl § 3) ingen inskränkning i det ansvar som vilar på andra huvudmän.

Socialtjänstens innehåll

I § 5 beskrivs socialnämndens uppgifter som att:

1. Göra sig väl förtrogen med levnadsförhållandena i kommunen
2. Medverka i samhällsplaneringen
3. Ge information om socialtjänsten
4. Genom uppsökande verksamhet och på annat sätt främja förutsättningarna för goda levnadsförhållanden
5. Svara för omsorg – service, råd, stöd, vård, ekonomisk hjälp och annat bistånd till familjer och enskilda, som behöver det.

Socialtjänstens huvudfunktioner

De insatser som förväntas av socialtjänsten beskrivs som

- strukturiinriktade insatser
- allmänt inriktade insatser
- individuellt inriktade insatser.

Deltagandet i samhällsplaneringen för att skapa en allsidig sammansatt god miljö samt fält- och grannskapsarbete, tillhör de strukturella insatserna.

Information och bevakning av invånarnas rätt till arbete och försörjning samt självständigt boende, tillhör socialtjänstens allmänt inriktade verksamhet. Härtill räknas också den sociala jouren.

Till de individinriktade insatserna hör ansvaret för den enskildes rätt till bistånd liksom omsorgen om barn, ungdomar och äldre samt personer med handikapp.

.....
Vårdansvar är inte detsamma som behandlingsansvar.
.....

Socialtjänstens yrkeskategorier

Sociallagen har fått sin nuvarande utformning genom ett aktivt ingripande av en rad socialt engagerade yrkesmänniskor, som bildade en skuggkommitté till den ursprungliga socialutredningen: Samarbetskommittén för socialvårdens målfrågor. Ordförande var Paul Lindblom, tidigare rektor vid Socialhögskolan i Lund. Bakom utredningen stod en rad organisationer, bl a Sveriges Socialtjänstemannaförbund, Sveriges Socionomers Riksförbund och Socialhögskolornas Studentkårers Organisation.

Många upplever därför Socialförvaltningen som varande ett yrkesområde främst för socionomerna. Det är emellertid inte fallet. De största yrkeskategorierna tillhör omsorgspersonalen inom äldreomsorgen och barnomsorgen, t ex förskollärare, barnsköterskor och familjedaghemspersonal, institutionspersonal och personal inom hemtjänsten.

Socionomerna sitter emellertid på så gott som alla ansvarsfulla administrativa tjänster och de på fältet arbetande socionomutbildade socialsekreterarna har ett direkt klientrelaterat ansvar för varje individ inom sitt område.

Varje socialbyrå ansvarar för ett distrikt; stora kommuner har flera distrikt. Varje distrikt är indelat i kretsar, och en grupp av socionomer ansvarar för varje krets.

Socialsekreterarna kommer således att ha ett personligt ansvar för varje kommuninvånare – det sk vårdansvaret, och ett sådant ansvar innebär i sig en maktfunktion, i synnerhet som socialsekreterarna också har en kontrollfunktion och härmed i praktiken fortfarande kan stå för repression. Om tvånget inom socialtjänsten ökas kommer dubbelfunktionen att ytterligare markeras.

Det som är avsett som ett skyddsnät kan därför avsiktligt eller oavsiktligt förvandlas till ett fångsnät.

Vårdansvar är inte det samma som behandlingsansvar. Behandlingsansvaret kan hänskjutas till an-

nan personal inom socialförvaltningen, t ex basstationer, behandlingsinstitutioner, enskilda hem för vård och boende m m – eller till institutioner, som ligger utanför socialförvaltningen, t ex sjukvård (spec BUP och psyk klin), ungdomsvårdsskolor och privata institutioner. Men socialsekreterare har kvar sitt vårdansvar och ska följa upp en eventuell extern behandling, om det behövs.

Socionomerna har också i allt större utsträckning fått arbeta som administratörer av barn- och äldreomsorgen, som är de tunga posterna i socialförvaltningarnas budget.

Till sin hjälp har socionomerna en rad specialister från olika arbetsområden. Inom förskolan arbetar således pedagogkonsulenter, som är erfarna förskollärare med viss vidareutbildning.

Större förvaltningar förfogar också över specialister med annan utbildning, t ex logopeder, jurister och psykologer.

Samtliga yrkeskategorier är administrativt underordnade socialchefer (oftast socionomer) även om det finns möjligheter till egna organisationer inom förvaltningarna. Juristerna kan t ex tillhöra ett kansli med jurist som chef – och psykologerna kan tillhöra en speciell avdelning med chefspsykolog som administrativ ledare. Det är emellertid nu ganska vanligt att psykologerna är administrativt underställda en socionom inom det fält eller det distrikt där de arbetar, medan yrkesfunktionen sammanhålls av en chefspsykolog. Läkarna står utanför socialtjänstens organisation. De tillhör som regel sjukvården och deras tjänster köps av socialvården.

Vi finner således att den nya lagen SoL kommer att lägga ett mycket stort ansvar på socionomerna som yrkesgrupp. Det är knappast troligt att den aktuella socionomutbildningen är tillräcklig, utan socionomerna behöver stöd och hjälp från andra

.....
Vi finner således att den nya lagen SoL kommer att lägga ett mycket stort ansvar på socionomerna som yrkesgrupp. Det är knappast troligt att den aktuella socionomutbildningen är tillräcklig.
.....

Allt vad vi gör har en orsak. Bakom varje beteende finns en motivation, även om vi inte alltid är medvetna om detta. Motivationen har i sin tur samband med våra behov.

I en given situation kan man definiera individen som ett kraftfält som rör sig inom andra rörliga kraftfält. Dessa kraftfält utgörs av andra människor, grupper, samhället och yttrevärlden i stort.

Samspelet mellan individ och miljö medverkar till att människor utvecklas mycket olika och därför har mycket olika förutsättningar för att kunna bearbeta sina problem.

Psykiska problem och konflikter kan uppstå på 3 plan: inom människan, mellan människor och i människans relation till samhället.

1. De intrapersonella problemen uppstår då olika impulser kämpar mot varandra tex behovet att vara omtyckt med behovet att hävda sig.
2. De interpersonella problemen uppstår i de små grupper som har betydelse för oss tex familj, arbetsgrupp, kamratgrupp och gäng.
3. De strukturella sociala problemen har samband med kulturbrytningar, fattigdom, utstötning, främlingskap och ensamhet.

För att konflikter ska kunna lösas, måste man vara medveten dels om att det finns konflikter, dels om orsakerna till konflikterna.

I en processanalys undersöker man den historiska utvecklingen av ett konfliktbeteende.

I en systemanalys undersöker man hur relationerna mellan människor fungerar i den aktuella konfliktsituationen.

Människor i aktiv samvaro påverkar varandra genom en serie budskap. Detta samspel kallar vi kommunikation.

Den totala kommunikationen innehåller såväl språk som rörelser, minspel, gester och kroppshållning.

Hur budskapet tolkas beror inte bara på hur det ges, utan också på i vilken situation och i vilken omgivning det ges samt på hur mottagaren själv uppfattar det.

Budskapets känslomässiga innehåll har större betydelse än orden som säges.

Många avvikande beteende kan tolkas som ett språk. Det är ett sätt att genom en symbolisk eller bildlik handling försöka uttrycka en önskan eller ett behov som man inte kan uttrycka på något annat sätt.

Samhället påverkar människan genom sitt kulturmönster, som bla uttrycks i traditioner, normer och lagar och människan kan i sin tur påverka samhället genom att revoltera eller reformera och försöka ändra på regler och vanor och stifta nya lagar.

Vägen till utstötning ur samhället är ofta en lång process, som har sin rot i tidigare generationers relationer till samhället.

I den lilla gruppen har individen en chans att göra sig gällande, men ju större den sociala strukturen runt oss är, desto mera försvinner individen. Det är därför lättare för den stora sociala strukturen att påverka individen, än det är för en enskild individ att påverka den sociala strukturen.

Människor har mycket olika förutsättningar att själva ta ansvar för sin livssituation.

Människans fria vilja är beroende av hennes valmöjligheter. Några människor har många valmöjligheter andra har inga alls.

Ingen människa vill ha ett elände kring sig. Alla människor önskar ett meningsfullt liv och alla människor har möjligheten inom sig att själva utvecklas och att hjälpa andra om de sociala förhållanden medger det.

Livet kan fortfarande beskrivas som en kamp för tillvaron. Den kampen förs inom oss som en kamp mellan egoistiska och sociala behov och den förs mellan oss och andra i ett samhälle och i en värld som är präglad av konkurrens. Vi måste utforska och förstå människors beteende och mellanmänniska relationer och försöka lära oss ett sätt att leva på som kan kännas meningsfullt.

Psykosocialt arbete kan beskrivas som en metod att göra människor medvetna om sina valmöjligheter och att ställa resurser till förfogande för människor så att de verkligen har ett val.